

Marlies Philippa, 'Van woord tot woord. Een vreemde gast'. *Onze Taal* (49). Genootschap Onze Taal, Den Haag 1980, p. 59,
https://www.dbnl.org/tekst/taa014198001_01/taa014198001_01_0055.php.

Het onderwerp *een vreemde gast* zou je best een vreemde gast temidden van de afleveringen in de serie over volksetymologie kunnen noemen. Een welkome niettemin. Zeker nu, aan het begin van het touristenseizoen, waarin buitenlandse gasten in drommen ons land zullen bezoeken om te genieten van onze spreekwoordelijke *gastvrijheid*. Als ze maar betalen en zich aan onze normen aanpassen! Want als buitenlander ben je niet altijd even goed *te gast* in ons land met zijn spreekwoordelijke tolerantie. Daar kunnen de *gastarbeiders* over meepraten. Een vreemdeling kan zelfs als *ongenode gast* het land uit worden gezet!

Een *vreemde gast* dus. Dit is eigenlijk een pleonasme. Oorspronkelijk betekende *gast* zelf al 'vreemdeling'. Die betekenis bestond nog in het Middelnederlands en je proeft haar ook een beetje in samenstellingen als *gastspeler* en *gastdirigent*. In deze woorden heeft *gast* een neutrale gevoelswaarde. Maar meestal is de betekenis positief geladen. Als je zegt: 'Jij bent vanavond mijn gast', dan ben je van plan de aangesproken persoon eens goed te onthalen en lekker te verwennen.

Merkwaardig is het te bedenken dat *gast* eigenlijk hetzelfde woord is als het Latijnse *host(is)*. Hetzelfde woord ja, want het Nederlands en het Latijn behoren tot dezelfde taalfamilie, het Indo-Europees, en hebben dus veel woorden gemeenschappelijk. De ontwikkeling van die woorden is in elk van beide talen wel volgens verschillende regels verlopen. Zo komt de *h* waarmee veel woorden in het Latijn beginnen overeen met een *g* in het Nederlands (en in andere Germaanse talen). Het Latijnse *habere* (= hebben) is verwant met *geven* en het Nederlandse (boom)*gaard* is in het Latijn *hortus* (= tuin). *Gast* is dus identiek aan *hostis*. Dit is daarom zo merkwaardig omdat de betekenissen elkaars tegengestelde schijnen te zijn. Tegenover een gast koester je vriendschappelijke gevoelens en *hostis* betekent 'vijand'! Les extrêmes se touchent, de uitersten raken elkaar.

Het betekenisverschil is niet zo moeilijk te begrijpen als je bedenkt dat de oorspronkelijke betekenis van het woord 'vreemdeling' was. En tegenover een vreemdeling kun je je zowel vriendelijk als vijandelijk opstellen. In het Oudhoogduits kon *gast* 'vreemdeling', 'vijand' en 'gast' beteken en in het Middelhoogduits 'vreemdeling', 'krijgsman' en 'gast'. Ook in de Germaanse streken kon zich dus een ongunstige betekenis ontwikkelen. Maar veel vaker treft men bij de volkeren hier, wier grote gastvrijheid reeds door Tacitus en Caesar wordt vermeld, de ontwikkeling tot 'gast', 'gastvriend' aan. In eerste aanleg verschaftte men de vreemdeling een verblijfplaats en onderdak vóór de gesloten deur van het eigen huis, maar later nam men hem in huis op en

behandelde hem met veel voorkomendheid. Een analoge betekenisontwikkeling - van vreemdeling tot gast - valt op te merken bij het Zweedse *främmande* (= vreemd, buitenlands). Als zelfstandig naamwoord (in het meervoud) betekent dit woord behalve 'vreemden' ook 'gasten'. In die laatste betekenis is het synoniem met *gäster*, het meervoud van *gäst*.

In het oudste Latijn was een *hostis* een vreemdeling. Sinds de grote oorlogen evenwel (van 343 tot 272 voor Christus) heeft het woord een negatieve gevoelswaarde gekregen en is 'vijandelijke vreemde', '(oorlogs)vijand' gaan betekenen. In bijzondere gevallen echter - men denke aan de kooplieden en gezanten - kon een vijand in bescherming worden genomen. Dat gebeurde in Rome door de *hospes*. Het woord *hospes* is ontstaan uit *hosti-potis* en betekende aanvankelijk 'heer van de vreemdeling', dus 'gastheer'. De betekenis 'gastheer' ontwikkelde zich verder tot 'gastvriend' en 'gast'. Van *hospes* in de betekenis 'gast' zijn allerlei woorden afgeleid, zoals *hospiteren* en *hospitaal*.

Een hospitaal was een *gasthuis*. Grappig is dat zowel het leenwoord als het oorspronkelijke Nederlandse woord nu voor 'ziekenhuis' gebruikt kunnen worden. Uit het Latijnse *hospitale* ontwikkelde zich in het Frans eerst *hostel* en daarna *hôtel*, een woord dat in het Nederlands in de vorm *hotel* is ontleend. En zo ben ik weer terug bij het touristenseizoen.

Misschien gaat u met vakantie naar Engeland. Dan moet u wel op de hoogte zijn van de situatie aldaar. In het Engels kent men het (Germaanse) woord *guest* (= gast), maar ook het (niet-Germaanse) *host* (= gastheer). Dat laatste is afgeleid van het (Oudfranse) leenwoord *hostel* (= tehuis, jeugdherberg). Bij een *host* hoort natuurlijk een *hostess*, een *hospitable* (= gastvrije) dame. Naast *hostel* bestaan de met het Nederlands vergelijkbare woorden *hotel* en *hospital*. Maar in de Engelse taal treft men ook *hostile* aan. Dit woord betekent 'vijandig' en is dus slechts in de verte met *host* verwant. Komt *host* via *hostel* en *hospitale* van het Latijnse *hospes* (= gast), *hostile* komt via het Franse *hostile* en het Latijnse *hostilis* van *hostis* (= vijand).

Guest en *host*: twee verwante woorden. Geen van beide vertoont echter de minste verwantschap met het in Engeland ook veel voorkomende *ghost*, hoe vijandelijk een geest te gast ook mag zijn.